

БЪЛГАРСКА АКАДЕМИЯ НА НАУКИТЕ

ИНСТИТУТ ЗА ИЗСЛЕДВАНЕ НА ОБЩЕСТВАТА И ЗНАНИЕТО

ЕТИЧЕСКИ КОДЕКС

СОФИЯ, 2012

ПРЕАМБЮЛ

Мисията на Института за изследване на обществата и знанието (ИИОЗ) е да генерира нови фундаментални и приложни знания чрез научно-специализирани и интердисциплинарни изследвания. Институтът изпълнява своята мисия и научна стратегия в рамките на Българската академия на науките (БАН) като се ръководи от принципите за коректност и честност в отношенията между колегите, както и към външни потребители и участници в съвместни изследвания и дейности. Научният състав, докторантите, научно-помощният и административният състав, като членове на институтската общност, са обвързани с това общо задължение и носят индивидуална отговорност за постигане на стратегическите цели на института.

Ние разбираме важноста на утвърждаването на професионалните етически стандарти за представянето на професионално отговорното лице на ИИОЗ пред широката общественост у нас и в чужбина. Затова смятаме, че е наложително ясното извеждане, формулиране и представяне на основните ценности, принципи и правила за поведение на учените и служителите в Института, за ангажирането им с високи етически стандарти.

Етическият кодекс идентифицира и систематизира общите етически стандарти, правата и задълженията на членовете на ИИОЗ. Всеки е отговорен за своите собствени действия, а като член на Института, е отговорен и за поддържането и спазването на изложените правила за поведение. При нарушаване на някои от принципите и правилата, заложиени в кодекса, всеки член на Института следва да се обърне за съдействие към председателя на Етическата комисия, конституирана чрез този кодекс, по установения за това ред.

ЧАСТ ПЪРВА

ЦЕННОСТИ И ПРИНЦИПИ

Глава първа

ОСНОВНИ ЦЕННОСТИ

В етическия кодекс на учените и служителите на ИИОЗ се извеждат основните ценностни ориентири на поведението на всеки член на Института.

1. *Оригиналност* – основна цел на нашата дейност е продуцирането на нови знания, модели, теории, програми, проекти, принципи при решаването на основните проблеми на българското общество и държава, наука и култура, както и на проблеми с универсална значимост, през призмата на дисциплинарно-специализираните и интердисциплинарните проучвания.
2. *Безкористност* - научната истина предполага безкористност на изследователя. Тя изисква критично мислене, придържане към фактите, стремеж към неутралност на оценките и обосноваване на аргументите и принципите.
3. *Честност* – стремежът към истина се допълва от искреното и честно отношение при търсенето и представянето на резултатите от научните изследвания, както и в междуличностните отношения в Института и в обществото като цяло.
4. *Доверие* – взаимното доверие е ключ за изграждането ни като една силна и конкурентна общност в рамките на БАН и като национално научно звено за дисциплинарно-специализирани и интердисциплинарни изследвания. Когато е базирано върху истината и честността, доверието стои в основата на научната дейност, на обсъждането и приемането на научните резултати.
5. *Лоялност* – членовете на научната общност са верни на мисията на ИИОЗ като в своята дейност отстояват неговата репутация и запазват правото си на свободна изява.
6. *Прозрачност и откритост* – ръководството и членовете на ИИОЗ официално и открито обявяват и предоставят достоверна информация за преследваните цели и представляваните от тях интереси пред научната общност и широката общественост.

Глава втора

ОБЩИ ПРИНЦИПИ

Ние декларираме своята ангажираност с основните принципи на Европейската харта на учените, които тук се приемат и излагат като общи принципи за поведение на членовете на Института. Те следва да се имат предвид като общо ръководство за дейност:

1. *Свободата на изследване* – сътрудниците на Института насочват своите изследвания за благо на обществото чрез разширяване на границите на фундаменталните и приложни знания, ползвайки се от свобода на мисленето и словото.
2. *Професионалната отговорност* – към изследователския обект, към общността на учените и

обществото като цяло.

3. *Мобилността* (географска, виртуална, междусекторна, интер- и трансдисциплинарна) като важно средство за задълбочаване на научното познание и стимулиране професионалното развитие на изследователя. Тя заема водещо място при планирането и оценката на кариерното развитие на всеки изследовател.

4. *Непрекъснатото професионално развитие* – изследователите на всички етапи на кариерата си се стремят към собственото си усъвършенстване чрез редовното обновяване и обогатяване на своите умения и компетенции.

ЧАСТ ВТОРА

ПРАВА И ЗАДЪЛЖЕНИЯ

Глава първа

ОБЩИ ПРАВА И ЗАДЪЛЖЕНИЯ

1. Колегиалност и кооперативност: основен ангажимент на всеки сътрудник е третирането на останалите с уважение и с готовност за сътрудничество.

1.1. Всеки служител, изследовател, докторант в Института следва да се стреми към коректно и толерантно отношение към всички колеги, базирано на взаимното уважение, сътрудничеството, зачитането на чуждите мнения.

1.2. Всеки член на Института трябва да избягва проявите на дискриминационно отношение и обиди, като се стреми да осигурява равни възможности на другия, без оглед на неговата раса, националност, полова идентичност, религиозни и политически убеждения, здравен статус, възраст и др.

1.3. Членовете на Института следва да се отнасят помежду си по начин, който не накърнява достойнството и репутацията на другите, не нарушава правата им, включително правото на личен живот, и не руши интегритета на колегията.

2. Конфиденциалност: в своята дейност членовете на Института могат да имат достъп (да получават и събират) до различни типове конфиденциална информация, която трябва да бъде правилно съхранявана. В такива случаи се прилагат следните правила:

2.1. Всеки е длъжен да спазва съответните законови разпоредби, споразуменията с трети страни и политиката на Института за запазване поверителността на акумулираната професионална информация.

2.2. Никаква поверителна информация или част от нея не трябва да бъде използвана за преследване на лична облага или да се предоставя за облагодетелстване на трети лица.

2.3. Никаква поверителна или вътрешна за функционирането на Института информация не трябва да се използва за цели, които вредят на неговия авторитет, както и на авторитета на неговите сътрудници.

3. Конфликт на интереси: при вземането на решения, свързани с дейността на Института, всеки следва да подхожда с внимание, да бъде обективен и непредубеден. За тази цел следва:

3.1. Да се избягват индивидуалните или институционални конфликти на интереси.

3.2. Да се декларират потенциалните конфликти на интереси.

3.3. Да се гарантира, че личните взаимоотношения няма да повлияят върху обективността на преценката при решения, свързани с Института, както и върху научното развитие и кариера на неговите служители.

3.4. Да се прекратява участието на членове на общността в процедурите по вземането и подготовката на решения, когато тяхната безпристрастност не е гарантирана или е поставена под съмнение.

4. Използване на ресурсите: Институтът се ангажира с отговорно управление на ресурсите, с които разполага.

4.1. Собствеността, оборудването, финансите, материалите, електронните системи могат да се ползват само за целите и дейностите на Института.

4.2. Ресурсите на Института не трябва да се използват за лична употреба или от трети страни (членове на семейството, външни лица).

4.3. Всеки член на общността трябва да се стреми към съхраняване и опазване от щета на ресурсите на Института.

5. Спазване на законовите и други регулации: членовете на общността следва да ръководят дейността си съгласно съществуващите закони, правилника за вътрешния ред на Института и етическия кодекс:

5.1. При встъпването в договорни отношения, при реализирането на различни проекти, свързани с Института.

5.2. При осигуряването на здравословна и безопасна работна среда, чрез придържане към добрите практики за безопасност на труда.

5.3. При положение, че някой от служителите на Института е обвързан с други кодекси или стандарти, той трябва да се придържа в поведението си към настоящия етически кодекс, а в случай на конфликт между отделните стандарти, да се консултира с компетентните лица (етическата комисия).

Глава втора

ЕТИЧЕСКА РЕГУЛАЦИЯ НА ДЕЙНОСТТА НА УЧЕНИЯ

Раздел I

Етика на научното изследване и дейност

1. В рамките на научната стратегия и проектната организация на работата на института ученият има свободата да избира своите научни проблеми и подходите за постигане на най-добър резултат. Трябва обаче да се имат предвид възможните ограничения в случаите, когато това се налага от наличието на външни фактори (финансови, инфраструктурни и пр.).

2. В професионалната си дейност ученият е длъжен да се ръководи от фактите и доказателствата, като не следва догматично и не се предоверява на авторитетите в своята научна област.

3. Ученият трябва да се ръководи от интересите на науката и да защитава нейната свобода като се противопоставя на опитите за въздействие от политическите или други власти и институции.

4. В ролята си на професионалисти учените носят обществена отговорност. Техните препоръки, решения и изявления могат да влияят върху живота на другите в обществото. Научните изследвания трябва да съблюдават човешките права и достойнство.

5. Ученият следва да бъде коректен към своите работодател и организация, към поръчителите и потребителите на неговите научни/експертни продукти. В същото време той трябва да представя научните си резултати по обективен начин, без да взима под внимание очакванията в това

отношение на заинтересованите страни. Ученият не би трябвало да сключва договори за финансиране на научни изследвания и други научни изяви, които нарушават принципите, заложиени в този кодекс.

6. Ученият е длъжен да представя честно и обективно резултатите от своите изследвания. Той е длъжен да ги направи достъпни за научната общност по подходящия начин. Това не важи за случаите, при които може да се наруши принципът на конфиденциалността.

7. При участие в съвместни проекти учените трябва да постигнат обща договореност относно разпределението на задачите, достъпа до бази данни, авторски права и други права и отговорности.

8. Ученият трябва да гарантира, че ако някои аспекти от дейността му са поверени на други лица, тези лица са компетентни да я извършат.

9. Ученият не трябва да влиза в никакви корупционни практики и схеми, да приема незаконни плащания (или подаръци) за своята преподавателска или консултантска дейност.

10. При привличането на нови учени в научната общност трябва да се избягват всякакви опити за корупция, протекция или дискриминация.

11. Ученият трябва да постъпва коректно при осъществяване на научно ръководство, като избягва всякакви форми на манипулация и авторитарност, да следва принципите на толерантност и колегиалност.

12. При научните квалификации и оценки на своите колеги ученият не следва да демонстрира политически и идеологически пристрастия и да подменя научните оценки с политически и идеологически обвинения и етикети.

Раздел II

Етика на научната дискусия

13. Водещата цел на научната дискусия, обединяваща всички участници, трябва да бъде достигането до обосновано ново знание.

14. Сътрудниците на института трябва да участват в научните дискусии като се ръководят от принципа на равноправието – критиките, дискусиите и полемиките не зависят нито от научните титли и позиции на участващите в дискусията, нито от обстоятелството, че тези възгледи се

споделят от големи авторитети или пък от мнозинството от научната общност.

15. Като участник в научна дискусия ученият би следвало да се стреми да прави ясни, точни, логични, аргументирани и смислени изказвания и да избягва несвързани с темата на дискусията аргументи.

16. В дискусията сътрудникът на Института трябва да се старае неговите аргументи да бъдат представени и разбрани адекватно, като ползва за тази цел различни техники: предварително разпространяване на целия текст или тезиси по него, ясно дефиниране на спорните понятия, използване на съвременни средства за онагледяване и др.

17. Предмет на дискусия и на позоваване трябва да бъдат само познавателни продукти - идеи, тези, теории, модели, хипотези, проекти, прогнози, програми, схващания като се избягват всякакви отношения от личен характер, нападки и обиди, деклариране на пристрастия, които не са свързани с неговото изследване.

Раздел III

Етика на публикационната дейност

18. Принципи на публикационната дейност:

18.1. При публикации от няколко автора подреждането се извършва като на първо място се изписва името на автора с най-голям принос в процеса на изследването. Само прякото участие може да определи авторството върху научно постижение или публикация. За останалите дейности се изказва благодарност.

18.2. В своите публикации ученият следва коректно да цитира ползваните от него източници.

18.3. При подготовката за публикуване на сборници и списания (съставителство, редактиране и т.н.) ученият трябва честно и коректно да преценява и подбира материалите, без да се влияе от идеологически или лични предубеждения към научните текстове.

18.4. В своите публикации ученият трябва да опише всички източници на финансиране. Той трябва да гарантира, че неговите изследвания не прикриват нарушаващи морала и закона интереси на спонсора.

19. Отклонения от етичната практика:

19.1. Фалшифициране – подмяна или неточно представяне на научните данни или резултати;

19.2. Фабрикуване – измисляне и предлагане на несъществуващи данни или резултати в изследванията;

19.3. Плагиатство – присвояване на текстове или идеи на друго лице, без да се отбележи неговото авторство.

20. Констатиране на отклонения от етичната практика (вж. Приложение 3).

20.1. В случай на обвинение в отклонение от етичната практика, ученият срещу когото са отправени такива обвинения, трябва да се третира според презумпцията за невиновност. При разследването на тези отклонения трябва да се обърне внимание на щетите, нанесени на лицата доказани като невиновни, както и на мерките за пропорционална компенсация на тези щети.

Раздел IV

Етика на научното рецензиране и експертни оценки

21. Като рецензент ученият е отговорен за даването на безпристрастно мнение за научните публикации или дисертации. Той трябва да приема за рецензиране само работи от своята професионална компетентност.

22. Рецензирането на научна публикация трябва бъде конфиденциално. В процеса на рецензиране са недопустими пораждащи конфликт на интереси връзки със заинтересованите лица.

23. В рецензиите си на дисертации, книги, статии и проекти ученият е длъжен да следи за точното съответствие между съдържанието на рецензията и нейното заключение. Не трябва да се допуска оценъчно разминаване в тези два елемента. Рецензията следва да бъде оценъчно хомогенна и непротиворечива в своите части.

24. При рецензирането ученият следва да спазва определените срокове за предаване на рецензиите, като избягва всякакво необосновано забавяне.

25. Ученият трябва да се заема с изготвянето на експертиза само ако тя е в областта на неговата професионална компетентност.

26. Ученият трябва да избягва прояви на пристрастие или предубеденост в хода на експертизата. Той трябва да се откаже доброволно от изготвянето ѝ или да бъде отстранен от участие, в случай, че бъде констатирана обвързаността му със заинтересовани страни.

Глава трета

ДОКТОРАНТИ

1. Всеки докторант има право на помощ и подкрепа от колегите в общността в хода на своето изследване.
2. Всеки докторант има право на свободно определяне на методите и насоките на своето изследване в рамките на научната политика на Института, съобразно тематиката на научното звено, както и от материалните, финансовите и др. условия.
3. Всеки докторант има право на равнопоставено участие и равен достъп до информация и ресурси в различните научно-изследователски проекти.
4. Всеки докторант следва да се стреми към цялостно кариерно развитие, да следи и използва различни възможности за усъвършенстване на своето обучение и квалификация.
5. Докторантите следва да се стремят към избор на научно актуални, значими и перспективни проблемни области, чиято цел е да се допринесе за действителното развитие на науката.
6. Докторантите следят и спазват предварително определените срокове за дейността по подготовка на дисертацията.
7. В процеса на работа докторантите следва да спазват принципа на отчетност към научният ръководител и научното звено, с оглед на успешния ход и завършек на тяхното дисертационно изследване.
8. Докторантите трябва коректно да представят използваната и цитираната литература в своя дисертационен труд.
9. Докторантите (съвместно с техните научни ръководители) са длъжни коректно и прецизно да извеждат и формулират приносните моменти на своя дисертационен труд.
10. Докторантите трябва да представят публикации, свързани със защитата на дисертацията, според утвърдените академични стандарти.
11. При участие в научни семинари, дебати и дискусии докторантите следва да се ръководят от етическите правила за научната дискусия, изложени в този кодекс (Глава втора, Раздел IV).

Глава четвърта

НАУЧНО-ПОМОЩЕН И АДМИНИСТРАТИВЕН СЪСТАВ

1. Служителите от административния състав следва да изпълняват своите задължения, като ръководят поведението си от позициите на честността, последователността и отговорността.
2. В отношенията с колегите си служителят трябва да избягва поведение, накърняващо правата на личността, като проявява уважение и се придържа към принципа на конфиденциалността и не допуска прояви на дискриминация по пол, възраст, расови, етнически и политически причини.
3. Служителят е лоялен към институцията, в която работи и следва поведение, което не накърнява престижа и доброто име на Института.
4. Служителят следва да отстоява приоритета на служебните си задължения над каквито и да е лични или групови интереси. Той следва да избягва, както и да докладва своевременно за всякакви форми на корупционни практики.
5. Служителите са длъжни да избягват конфликтните ситуации както помежду си, така и с външни лица.
6. При разрешаването на вече възникнали конфликтни ситуации, служителят следва да потърси съдействието на прекия или висшестоящия ръководител, а при по-сложни казуси експертното мнение на етическата комисия.
7. Стремеж на всеки служител следва да бъде бързото и безпроблемно – в рамките на служебната му компетентност – удовлетворяване на законните потребности на научния състав, на докторантите и посетителите на Института.

ЧАСТ ТРЕТА

ЕТИЧЕСКА КОМИСИЯ

Глава първа

СТРУКТУРА И СЪСТАВ

1. Чрез този етически кодекс се конституират структурата и функциите на етическата комисия.
2. Етическата комисия се състои от пет члена с необходимата етическа компетентност и морален

авторитет в общността.

3. Мандатът на етическата комисия е 3 години.

4. При своето формиране Етическата комисия изработва Правилник за дейността си, регламентиращ правилата на организационното ѝ функциониране.

Глава втора

ФУНКЦИИ И ПРАВОМОЩИЯ

1. Целта на Етическата комисия е контрола върху спазването на правилата и принципите в дейността на учените, докторантите, научно-помощния и административния състав, заложи в настоящия кодекс.

2. Етическата комисия съветва и дава мнение по генерални етически въпроси, засягащи дейността на института.

3. Приема и разглежда писмени жалби и сигнали на заинтересованите лица, като при необходимост изисква допълнителен доказателствен материал.

4. Изпълнява функцията на медиатор при уреждане на конфликтните ситуации между засегнатите страни.

5. Изслушва страните при оплаквания за нарушения.

6. Когато член на комисията е страна в спора, разглеждан от нея, той се отстранява от участие в работата ѝ до решаването на казуса, за да се избегне конфликтът на интереси.

7. Взима своите решения с квалифицирано мнозинство.

8. Отправя препоръки за предприемане на мерки към ръководството на Института.

9. Докладва минимум един път годишно за дейността си и възникналите случаи, пред Научния съвет на Института.

10. В края на мандата си препоръчва промени за подобряване на своята дейност.

Глава трета

ПРЕДЛОЖЕНИЯ ЗА САНКЦИИ

1. Ако Етическата комисия констатира, че не е извършено нарушение в смисъла на този кодекс, тя следва своевременно писмено да информира засегнатите страни и ръководството на

Института. В тази ситуация случаят се смята за приключен.

2. Ако при проучването и изслушванията етическата комисия констатира, че е извършено нарушение на правила утвърдени в този кодекс, тя следва да уведоми писмено засегнатите страни и да изготви препоръчителен доклад до ръководството на Института. Докладът може да предлага следните мерки:

2.1. Формално предупреждение.

2.2. Мотивирано предложение за публично изявление на Института като порицание на извършеното нарушение.

2.3. Информирание на Общото събрание и Научния съвет за случаите на нарушения по смисъла на този кодекс.

2.4. Мотивирано предложение до Ръководството на Института за налагане на административни санкции, според съществуващото законодателство и нормативната уредба на Института.

3. Комисията изисква писмен отговор от ръководството на Института относно изпълнението на препоръчаните от нея санкции.

ПРИЛОЖЕНИЯ

Приложение 1. Процес на приемане и разпространение

1. Този кодекс е съставен и приет от Института за изследване на обществата и знанието към БАН. Той е съобразен с основни български и международни етически документи и стандарти за научната дейност.
2. Промени в настоящия Кодекс могат да бъдат извършвани по предложение на Етическата комисия , Ръководството на Института, Научния съвет и Общото събрание.
3. Приемането на кодекса и промените в него се гласуват от Общото събрание на научния, научно-помощния и административния персонал на ИИОЗ, БАН.
4. Ръководството на Института отговаря за своевременното разпространение на Кодекса до всички настоящи и новопостъпващи членове на ИИОЗ.

Приложение 2. Дефиниции

1. Член на общността: включва научен, научно-помощен, административен състав, докторанти.
2. Семейство на член на общността: включва негова/неин съпруга/съпруг, деца, както и живеещите с тях лица.
3. Спонсорирано изследване: означава всяко изследване, семинар, проект които са получили финансиране, материали или други активи от външни източници.
4. Ресурси: включва материалните и нематериални активи на институцията.

Приложение 3. Констатиране на нарушения на етичната практика за публикационна дейност

1. Констатирането на фалшифициране, фабрикуване, плагиатство започва с уведомяването на Етическата комисия и на Научния съвет на ИИОЗ. Етическата комисия извършва проверка въз основа на приетите от нея правила.
2. За професионалната дейност на ИИОЗ плагиатството се изразява в предлагането на писмени и електронни текстове, които съвпадат с текстове, написани или създадени от друг автор, без това съвпадение да е отбелязано с кавички или снабдено с други начини за посочване на

авторство на съответната страница.

3. Съвпадението, смятано за плагиатство, е последователното възпроизвеждане на минимум седем думи от чужд текст, като се изключат съюзи и вметнати думи. Ако оригиналният текст е на български език, това се установява чрез наличието на еднакви изречения от двата текста, структурно и смислово съвпадащи. Ако оригиналният текст е на чужд език, плагиатство е пълното смислово съответствие поне на няколко изречения от двата текста.

Институт за изследване на обществата и знанието, Българска академия на науките, гр. София, 2012 г.